

un manifest feminista

el malestar
etologia
un munt de problemes
el sistema
la República d'Atenes
les democràcies d'avui
el poder de les dones
la punyetera paritat

El malestar

De totes les espècies animals, nosaltres som la més intel·ligent, la més sensible, la més creativa i la més cruel. I el progrés només pot consistir a millorar o almenys mantenir els tres primers caràcters i reduir el quart fins a l'extinció.

Hi ha altres qualificatius per definir-nos, tant de positius com de negatius, però, la polaritat sempre hi és present.

El repte del progrés es comprova en el dia a dia i des dels testimonis històrics més remots, que és un camí difícil. Tan difícil que ja en temps molt antics, ments imaginatives han predicat que aquesta polaritat és justament allò que més ens caracteritza i defineix : la lluita entre el bé i el mal, la gran batalla eterna entre deu i el diable, com a explicació i justificació de la mateixa existència de l'espècie humana.

Segons aquesta filosofia, doncs, - o més ben dit teologia- per molt que ens esforcem individualment i col·lectivament a millorar la convivència i eradicar la violència, la naturalesa humana està subjecte a aquesta dualitat. I aquesta manera d'entendre i d'interpretar la història i la mateixa vida individual ha estat la dominant, almenys des que hi ha registres històrics.

Sabem que dels grans imperis antics, l'Assiri i el Romà van construir i mantenir els seus emprant sistemes de dominació molt violents; que a la mateixa època egipcis i perses eren comparativament molt més pacífics; i que la república d'Atenes de l'antiga Grècia, ja 600 anys abans de l'era cristiana, havia prohibit la tortura, el càstig físic dels esclaus, i la pena de mort s'aplicava de manera molt restrictiva, només quan els comportaments jutjats perjudicaven molt greument l'interès general.

Més a prop en el temps, els sistemes polítics violents i els no tan violents s'han anat succeint seguint camins determinats per causes molt variades, algunes ben identificades i altres encara sense prou informació i prou distància per ser comprensibles. Però allò que apareix amb certesa és que l'explicació de la història en clau de *bé i mal* deixa molts aspectes sense gaire marge d'interpretació. Calen altres perspectives, i n'hi ha de ben conegudes i provades.

Es pot dir que hi ha una paradoxa de difícil solució : els humans podem viatjar a la Lluna, però, som incapaços de gestionar adequadament aquells assumptes que afecten la nostra vida, des de la convivència, tan els nivells personal i familiar com el global, a la qualitat dels sistemes naturals.

Per anar a la Lluna s'apliquen principis de física i de química ben provats. Però no hi ha principis vàlids per gestionar la societat, tot i que aquest repte ha estat abordat des de diferents disciplines. Sense gaire èxit, amb l'excepció del sistema democràtic, encara blasmat per molts. El marxisme va ser un d'aquests intents, amb èxit durant moltes dècades.

Hi han hagut altres intents. N'esmento dos d'originals i molt interessants : un formulat per l'eminent psiquiatra Wilhelm Reich, des d'una perspectiva centrada en la sexualitat; i l'altre per Ludwig von Bertalanffy, amb la seva teoria general de sistemes encarada des de la biologia. Cap dels dos ha estat ben acceptat, però a favor seu cal dir que no es tracta de formulacions utòpiques, sinó treballs científics.

Òbviament és més fàcil d'entendre la ment individual que no pas la col·lectiva. I només es pot entendre aquesta darrera, si s'ha entès prèviament la primera.

Les noves perspectives que incorporen certeses basades en l'observació científica es refereixen als individus. És en aquest camp on la biologia i la neurociència han aportat nous elements de coneixement, capaços d'explicar actituds i comportaments.

Aquestes branques de la ciència certifiquen que aquella interpretació simplista i binària - *el bé i el mal* com a categories - és errònia. La perspectiva correcta, també binària, és el benestar i el malestar. És a dir una categoria : el *benestar*, i una disfunció d'aquesta, el malestar, com a estat provisional mentre es restaura el benestar.

Aquest comportament cel·lular, conegut com *homeòstasi*, està a la base de la vida i és el propi i fonamental de cada una de les cèl·lules de tots els organismes vivents. Quan una cèl·lula es veu afectada per algun factor que dificulta el seu normal funcionament, s'encenen alarmes que desperten i proporcionen els elements necessaris per a la restauració de l'estat de *benestar*. Però, quan aquests elements no estan disponibles, la cèl·lula ha d'adaptar-se a una situació de malestar. I la situació de malestar pot tenir límits, és a dir el morir, però també hi han *adaptacions al malestar* que es poden cronificar i incorporar-se a la personalitat i el caràcter, o a la manera de respirar, o de caminar, etc. En llenguatge comú en diem traumes.

Una frase popular aplicable en moments de dificultats detecta el problema : "passa el que passa, perquè no sabem el que *ens* passa". O, ben llegit, els problemes que tenim són el resultat directe de les mancances del nostre caràcter i de la nostra personalitat.

La terrible paradoxa és que la mateixa humanitat que és capaç de construir i enviar enginyers a explorar l'espai exterior viatjant en ells, és incapaç de gestionar els elements més determinats de qualsevol col·lectiu d'éssers vius : el seu benestar i la seva seguretat.

Individualment i col·lectivament, arreu del planeta s'expressen actituds i conductes tenses de naturalesa molt diferent i sovint contradictòries, provocades sigui per la por al futur, per la por de perdre benestar econòmic, per la desconfiança al diferent i el rebuig a l'estranger, per la violència física i/o psicològica exercida pels poders polítics i econòmics per aconseguir privilegis, per la pèrdua de qualitat dels sistemes naturals, per la temença de pèrdua d'identitat cultural i/o de religió, o per la conducta abusiva de molts homes cap a les nenes, les noies, les dones i els infants.

I en totes hi ha qui se sent amenaçat per la mateixa causa que al seu veí li sembla un gran avenç.

En les darreres dècades, la tecnologia ha permès a gran part dels humans a estar informats de molts dels aspectes que conformen els problemes que l'afecten, i sorgeixen demandes i/o exigències que els poders públics afirmen esforçar-se a satisfer. Però, els grans problemes, aquells que generen el major malestar, sembla que tot i el coneixement que en tenim, no els hi trobem solució, almenys al nivell que ens permeti fer projectes de futur en termes acceptables. Sembla que en pocs anys s'hagin despertat tots els dimonis. I estem força espantats.

El malestar és una sensació individual, que quan afecta a moltes persones esdevé un malestar social. I aquest, en un procés de retroalimentació clàssic, actua com a multiplicador del malestar individual.

Recentment, que una noia sueca de setze anys, Greta Thunberg, hagi esdevingut la veu més potent de totes per deturar l'escalfament de l'atmosfera, reflecteix el baix nivell de responsabilitat dels poders públics, tant els econòmics com els polítics, però, també el de la comunitat científica i, sobretot, el de la ciutadania adulta de tot el planeta.

Hem de parlar de fracàs de l'espècie humana ? o bé de que l'obra de deu segueix camins misteriosos i ara ens toca una mala temporada ? o hem d'admetre la incompetència i el fracàs del model de civilització, i prendre la decisió de reformar-lo ?

Jo em decanto per la tercera, però, com es reforma un model de civilització ? I més, tenint en compte que el resultat acumulat per aquest model és un autèntic desastre, farcit de problemes urgents i de gran dimensió.

S'ha de reformar, el model ?, o s'ha de canviar de model ?

Tenim ben identificats i quantificats els grans problemes i sabem quines han de ser les solucions, però, som incapaços d'implementar-les. I en els darrers temps, naveguen entre nosaltres idees com el final de la història, el final de les ideologies o la irresponsabilitat d'alguns quan diuen de que l'única esperança de conservació de la nostra espècie és l'emigració a un altre planeta.

En aquesta recerca personal per trobar explicació a tants dèficits, aproparé al lector a unes quantes observacions extretes del comportament dels animals, en aquells aspectes que podrien permetre una major comprensió de les nostres conductes individuals i de les grupals.

Etologia

Sempre és més fàcil entendre a un animal que no pas a un humà, i l'etologia animal ens permet comprendre alguns dels comportaments dels humans. Aquesta estratègia no hauria pas d'escandalitzar a ningú, ja que moltes espècies d'animals posseeixen caràcters idèntics als dels humans, i no pas en aquells aspectes més bàsics com poden ser alimentar-se, fugir dels perills detectats, reproduir-se o barallar-se a dins o a fora del grup, sinó en comportaments molt més elaborats que podem reconèixer ja que els sentim iguals que ells, com la gelosia, l'amor, el reconeixement, la confiança, el rebuig, la identitat racial o la solidaritat. Òbviament, cada espècie animal té els seus caràcters psicològics ben definits, i cada una d'elles manifesta comportaments susceptibles de ser analitzats i interpretats amb certesa. Els animals no poden ni enganyar ni construir justificacions.

L'etologia és l'apartat de la ciència que estudia el comportament. Va néixer a principis del segle XX dedicada només al comportament animal. L'èxit en trobar explicacions va ser enorme i immediat, fins al punt que poc més tard, les mateixes tècniques d'observació han estat aplicades a la conducta humana.

Aquí em referiré a observacions del comportament que ens informen sobre la manera com els animals actuen i reaccionen en diferents circumstàncies. Entenc que aquesta pot ser una estratègia qüestionable, ja que servir-me del comportament dels animals, perquè sóc incapaç d'entendre els humans, pot semblar escapist i superficial.

Però, la meua preocupació per entendre la nostra incapacitat com a humans em porta a la necessitat d'entendre el meu gos i la meua gata, si fer-ho em permet entendre una mica més la meua ciutat, el meu país i el meu món. No he tingut mai cap càrrec polític, ni sóc tampoc allò que s'entén com un home de lletres i molt menys de ciències, ni tampoc visc en un país amb guerres o mancances bàsiques. Simplement, estic molt preocupat i espantat - com milers de milions - per les perilloses derives de la societat, que no són pas noves, però ara el planeta se'ns ha fet petit, doncs ja no podem anar a explotar un altre continent.

Explicaré uns quants comportaments animals evidents i fàcils de detectar, comuns a diferents espècies de mamífers.

Un d'ells, observable en els herbívors, és que mai disputen de manera violenta per la pastura. Mengem uns al costat dels altres i comparteixen pacíficament la vegetació, també amb espècies diferents.

Però, en animals domèstics, quan es tracta dels aliments que els subministren els ramaders, aleshores se'ls disputen amb violència, malgrat que n'hi hagi sobradament per a tots.

En els carnívors, la disputa pel menjar hi és sempre present.

Un altre comportament observable, aquest de resultats tràgics, és que quan estan confinats en un espai reduït i sense aliments durant un cert temps, si els animals provenen de ramats diferents, s'agrupen per orígens i eliminen violentament aquells que estiguin *en minoria*. Poden haver passat anys junts i en perfecta harmonia, fins que una situació d'*estrès* mantinguda, converteix en rivals a mort a aquells individus amb orígens diferents. Cavalls, bovins, ovins, caprins, etc. etc. tenen aquest comportament de *protecció* del grup *ètnic*, enfront de *l'altre*.

Un altre comportament es refereix al sentit de l'olfacte. En això, els humans hem perdut la capacitat que mantenen els animals per identificar els aliments i també a altres individus, i sobretot per reconèixer els membres de la pròpia família biològica. Entre els animals ve a ser l'equivalent a la nostra documentació, la que ens acredita com a tal i tal persona.

Els animals, ensumant en tenen prou i sense errors ni trampes. Un mascle de porc, d'ase, de gat, de gos, d'ovella, etc. etc. identificarà sempre els seus fills, encara que no els hagi vist mai.

Els humans mascles, privats d'aquest sentit, hem instituït i aplicat complicadíssimes i severes condicions a les dones, per assegurar-nos i protegir el nostre sentit de paternitat.

Descriuré un paisatge de ramat de qualsevol espècie de mamífer herbívor, tant salvatge o domesticada, tot i que en aquesta darrera la intervenció del pastor sobre els mascles reproductors distorsiona el comportament general del grup.

Comencem per un ramat de qualsevol espècie, en el temps de part de les femelles. En algunes espècies, a l'hora de parir les mares s'allunyen una mica del ramat i en d'altres pareixen envoltades de les altres femelles. S'hi veuen pocs mascles, que al contrari de les femelles, no mostren interès per les cries que aquelles van portant al món. Indiferència total del mascle davant el naixement d'un fill seu.

Durant els primers temps de vida, no es percep diferència de comportament entre els animals joves, siguin mascles o femelles, i mamar, pasturar i jugar són les seves úniques activitats. Els canvis arriben amb el temps de generació d'hormones sexuals.

Els mascles joves de remugants passen moltes hores jugant a tussar-se, i encara que pugui semblar un joc violent en realitat és un joc reglat. Sempre les batusses són entre animals de la mateixa talla, mai un de gran contra un de petit, ni en pes ni en edat. Dos es creuen la mirada, i a continuació s'envesteixen a cops de cap.

És entre els adults on es produeixen enfrontaments violents, que en algunes espècies pot acabar amb la mort d'un dels dos. En els inofensius ovins, és habitual la mort d'un mascle després d'hores de tussar-se. Però, en aquests enfrontaments, la disputa no és pas pel lideratge del ramat, per guiar-lo, doncs les lluites reals en el ramat de mascles són per decidir, només, qui serà el pare de totes les cries del ramat, ja que aquesta és la sàvia estratègia de l'evolució per evitar la consanguinitat. Però és només això, i com que el mascle vencedor sempre és el més fort físicament, la herència genètica es veu reforçada.

Fora d'aquesta funció tan important, el *mascle alfa* no en té cap altra més. I encara que ho pugui semblar, no és pas el responsable de foragitar les possibles agressions externes. Això, en principi és cosa de les femelles, tot i que també es poden observar comportaments protectors dels mascles.

La figura del *mascle alfa* posseeix un gran atractiu per a totes les femelles, però no sempre és així, i n'hi ha que l'esquiven i s'aparellen amb mascles de segon ordre. Si el mascle alfa ho percep, els obliga a separar-se; ell cap al ramat de mascles i ella al de femelles.

En els ramats de femelles regna l'harmonia, mentre que en el dels mascles regna la batussa perpètua, el joc de la competitivitat, i rar és el moment del dia on impera la calma; i mai hi ha calma quan hi ha femelles en zel a prop. Certament, la imatge del ramat de femelles transmet un món en pau i el de mascles un món en guerra; i no hi ha disputes per ser la femella alfa que, sense privilegis, guia el ramat cap a llocs de bona pastura, aigua i seguretat.

Les lluites entre mascles arriben a la seva màxima violència a l'interior del ramat de femelles, quan aquestes entren en període de fertilitat sexual. El ric aparell olfatiu dels mascles els porta a lluitar entre ells de manera compulsiva, i amb les batusses poden generar situacions de violència que es traspasa a altres mascles de segon rang. I quan això passa, el creixent de violència pot arribar a posar en perill els animals petits i l'equilibri harmònic del ramat de femelles.

La pau només retornarà quan no hi hagi res més per què competir, però, mentre l'organigrama del poder no estigui del tot establert, la disputa continuarà, perquè no hi ha altra dinàmica que l'entrenament per al combat final que decidirà la paternitat de la major part de les noves cries. I tots, absolutament tots els seus comportaments responen a aquesta sàvia estratègia evolutiva: competir des de sempre i per sempre per ser el *mascle alfa*. Sàvia per a animals, però estúpida per als humans.

Algunes publicacions científiques afirmen que els cervells masculins i els femenins són idèntics, però, en els animals són evidents dos comportaments absolutament diferenciats entre femelles i mascles. I seria rar que en els humans no sigui el mateix. A benefici de la ciència, pot ser que seria més prudent dir que, de moment, no han estat capaços de trobar-ne les diferències.

A banda de menjar i dormir, els mascles viuen dedicats exclusivament a competir entre ells. Mentrestant, les femelles viuen dedicades exclusivament a generar i a protegir la vida dels seus fills i a orientar el ramat en relació a la vegetació de més qualitat, a l'orografia i a la meteorologia.

Crec que s'ha estudiat poc la manera com adquireixen capacitat de decisió aquelles femelles que porten la iniciativa i decideixen els moviments del ramat damunt el terreny. Pot ser hereditari ?, o per una major experiència ?, o per una habilitat especial com pot ser la capacitat d'orientació ?, o la memòria ?. Allò que si és evident, és que dins la mateixa espècie i raça, hi ha animals més intel·ligents i que aprenen més ràpidament que altres del mateix ramat. I també és molt evident, que la femella que pren una iniciativa que compromet a tot el ramat, no exerceix cap "pressió" damunt les seves companyes. Aquestes, senzillament, confien en què allò que ella decideixi, és el millor.

Per la seva part, els mascles mai interfereixen en aquestes decisions vitals; senzillament, segueixen el ramat de femelles.

En aquests comportaments, el paper de la cultura i de l'educació són inexistents, i és per això que preses amb la distància que mereixen, poden servir-nos per entendre'ns a nosaltres mateixos una mica millor. I es pot afirmar que són inexistents, perquè els ramats nous formats únicament amb animals que han estat separats de molt joves de la seva família original, en la mesura que van creixent expressen els comportaments esmentats, perquè són instintius i no pas apresos.

Instintius també, són els comportaments dels ximpanzés de l'espècie *bonobo*, l'única que és diferent i excepcional d'entre totes les espècies animals, inclosos nosaltres mateixos. Entre els bonobos no es percep l'existència de separació de funcions entre mascles i femelles, exceptuant la maternitat; i no hi ha lluites entre mascles per ser l'alfa. La pràctica del sexe és contínua i els serveix com a estratègia de prevenció de conflictes. Senzillament, viuen en pau. Els humans els observem, confosos entre l'enveja i el rebuig. A ells els va molt bé, doncs fa centenars de milers d'anys que frueixen amb èxit del seu feliç i bondadós caràcter.

Els bonobos són una espècie animal amb comportaments absolutament matriarcals, però, pràcticament totes les espècies de mamífers també ho són, encara que la selecció del mascle reproductor es faci amb violència i pugui semblar que són patriarcals, doncs ni les femelles ni el conjunt del ramat estan subjectes a la seva voluntat. I les femelles, - ja he esmentat alguna excepció -, tot i que no escullen elles el mascle alfa, volen aparellar-s'hi.

Un munt de problemes

El panorama mundial actual es caracteritza en què hi ha una acumulació de malestars que s'expressen en opinions polítiques, i algunes d'elles són, més que vehements, amenaçadores.

Per exemple, la pujada de vot dels partits dits *populistes* hi ha qui l'explica com una reacció de desconfiança envers els partits polítics tradicionals, o que l'origen és la crisi econòmica que ha reduït el paper de les classes mitjanes, o l'entrada d'estrangers pobres sobretot si tenen un color de pell diferent; o la suma d'aquests i d'altres de menor incidència.

Però, aquestes són realitats que afecten moltes persones i no pas totes voten populismes. El factor individual és, doncs, el determinant i emergeix com a vector principal de l'ordre polític degut sobretot a què els poders públics han perdut en bona part el monopoli de la informació. El fenomen té poques dècades de vida, i ara centenars de milions de persones es *comuniqueu*, mentre el concepte d'informació està greument lesionat. De *fake news* sempre n'hi ha hagut, i

si algú es dediques a comprovar la veracitat de les notícies de la premsa, ràdio i televisió de fa trenta anys, o cinquanta, o cent, detectaria que moltes de les notícies i informacions que la ciutadania admetia com a certes, eren una vertadera mentida, o una mitja veritat, o una manipulació grollera, etc. etc., i tant en els mitjans de comunicació públics com en els privats.

Així, es pot dir que el creixement actual del malestar, no respon directament a què hi hagi més causes, sinó a l'existència de les noves eines de comunicació. Certament, hi ha més causes de malestar ara que fa 10 anys, i fa 10 anys n'hi havia més que en fa 20, i en fa 20 n'havia més que en fa 30. . . . i amb aquesta cançó, podríem arribar molt enrere en el temps.

Durant els llargs anys de la "guerra freda", l'amenaça nuclear no era pas una broma.

En alguns països l'arribada d'emigrants provinent d'altres continents pot provocar resistència, rebuig força generalitzat i fins i tot agressivitat. El supremacisme racial no és altra cosa que aquell comportament relatat línies amunt en l'apartat d'etologia animal –quan els forts eliminen els febles- amplificat fins a l'absurd gràcies a la fèrtil imaginació dels humans.

Les dramàtiques migracions i intents d'entrada a estats d'alta renda per càpita per part d'africans, sud americans i asiàtics, també pot ser vist com el preu que les societats riques paguem per la brutal colonització. El problema te molts matisos i desborda tant les fronteres com les mateixes societats riques, però, qualsevol lector de temes internacionals podrà trobar extensos i nombrosos projectes per evitar els drames que estem vivint, elaborats per organismes internacionals autoritzats ja a la dècada de 1960. Les dades previsible sobre seguretat alimentària, demografia, clima i creixement econòmic preveien amb molta exactitud allò que ara està passant.

La base de la pobresa a tantes regions del planeta, moltes d'elles amb molts recursos per aprofitar, és el resultat directe del sentit supremacista imperant en les societats riques. Hi ha hagut religions patriarcals dominants que durant els segles on l'esclavatge era un bon negoci, havien arribat a certificar que els negres no tenen ànima, i per això se'ls podia tractar com animals.

Molts dels grans projectes d'inversió a països amb economies pobres, s'han basat a donar suport a governs corruptes i ineficients, per aconseguir amb comoditat i baixos costos, poder sobreexplotar els seus recursos naturals i abusar de la seva població. És a dir, que només hi operen les grans empreses que poden exercir influència política, sent de fet la continuïtat de la colonització, amb unes altres eines de control i un altre discurs.

En aquests marcs polítics tan comuns, pocs països ofereixen seguretat jurídica per atraure petites i mitjanes empreses provinents de països rics; i sense aquestes inversions les economies dels països pobres ho tenen molt difícil.

L'escalfament de l'atmosfera apareix com el major perill global. Cal notar, però, que és una amenaça descoberta fa relativament pocs anys (les primeres observacions són de finals de la dècada de 1970).

Amb anterioritat, dos fenòmens ja van merèixer la consideració de flagells extraordinàriament perillosos per part dels organismes internacionals i de centres de recerca solvents: el primer a la dècada de 1960 quan la FAO, l'Agència de les Nacions Unides dedicada a la seguretat

alimentària, en una cimera celebrada a la ciutat africana de Lomé va diagnosticar que els processos de desertificació creixent d'extenses regions del planeta constituïen una greu amenaça pel futur. Desertificació és l'expressió encunyada aleshores per definir la pèrdua de fertilitat del sòl o la reducció de superfície de sòl fèrtil, causades per una mala gestió humana.

L'any 1992, la mateixa FAO en la cimera de Rio de Janeiro sobre Biodiversitat, animava i comprometia als estats a preservar la diversitat de les espècies vegetals i animals, moltes en perill d'extinció. I tots els governs del món van signar els corresponents protocols de protecció.

Hi ha hagut, doncs, diferents alertes generals abans de la del canvi climàtic, i els problemes enunciats eren, i continuen sent, molt greus, tant per determinades regions i determinades poblacions com pel conjunt del planeta. I si hem de tenir aquells reptes com a referents d'allò que hauríem de ser capaços d'esmenar, el futur s'ha de preveure molt amenaçador, doncs el fenomen de la desertificació continua sense fre; i el de l'extinció d'espècies, si bé es va reduir en les d'interès agrícola i ramader, continua en les silvestres.

Més problemes greus : la indústria massiva del plàstic es va iniciar a la dècada de 1960. I els químics i enginyers que hi treballaven ja sabien perfectament quin seria el seu comportament i efectes contaminants en els sistemes naturals i la salut de les persones.

Amb anterioritat, el famós DDT per matar insectes era un producte altament tòxic que va ser comercialitzat per a ús familiar durant moltes dècades. Els seus fabricants coneixien la seva perillositat.

També la perillositat del mineral amiant era ben coneguda i certificada mèdicament, ja l'any 1975, quan els obrers del gran jaciment d'Asbestos, al Quebec, van bloquejar la mina per forçar a tancar-la. A molts països va continuar al mercat durant anys.

I els metalls pesants i altres residus químics, han contaminat les aigües. Els antibiòtics dissolts són també un problema greu i la major part prové de les granges de cria d'animals on, amb molt poques excepcions, aquests són maltractats fins als límits.

Molts altres productes industrials han estat regulats severament i fins i tot prohibits, després de causar grans perjudicis, sigui a les persones o al conjunt de la biosfera. I en tots, la seva tècnica d'obtenció havia proporcionat coneixements suficients per evitar o limitar la seva producció i comercialització.

En tot el món de l'alimentació, la quantitat de problemes és inacabable, fins al punt que està canviant el paisatge humà a gairebé la totalitat del planeta, sent l'obesitat i la vulnerabilitat a determinades afeccions els més amenaçadors.

La llista d'aberracions és massa extensa. I mirant el present, quan els mitjans de comunicació estan plens d'articles científics, informes, notícies de moviments socials i declaracions institucionals i de personatges públics en relació al medi ambient i l'alimentació, es manté amb tot vigor aquell principi foll i cruel consistent a que ja arreglarem les coses quan estiguin gairebé trencades, però, no pas abans. Per després, continuar competint per fer negoci amb els corresponents treballs de recuperació.

Hi ha guerres que només es justifiquen pel control del petroli, mentre és indiscutible que el seu aprofitament té un efecte catastròfic per al clima del planeta. Aquest és el cas d'agressivitat contra els sistemes naturals més escandalós, però, n'hi ha molts d'altres també molt greus als quals no es dona gaire importància, malgrat que incorporen derives del tot destructives.

Un és la reducció de la superfície conreable i de la seva fertilitat, que en el conjunt del planeta minva contínuament, sigui per la progressió dels grans deserts, per degradació de la qualitat del sol i la seva sobreexplotació, per l'erosió, per la utilització de potents pesticides i herbicides, per l'abocament de residus provinents de la ramaderia industrialitzada i pel canvi d'ús del sol, d'agrícola a urbanitzable, decretat per les administracions públiques.

I no n'hi ha més superfície conreable, que no sigui per eliminació de forestal. És cert que la mecanització dels treballs agrícoles va portar a l'abandó d'algunes terres de conreu, on ara hi ha crescut matollar o bosc, però, són poques en l'estadística mundial de sòl fèril.

Encara que podem sentir que som una cultura tecnològica, per imperatiu vital i biològic som sobretot una cultura agrícola. I la pitjor conseqüència del canvi climàtic, no és pas l'elevació del nivell del mar, sinó la incapacitat de les plantes agrícoles per continuar donant els seus fruits, quan canvien els paràmetres meteorològics als que estan adaptades. Canvi climàtic vol dir, exactament, això, i ningú no és capaç de preveure un mapa del futur clima mundial des d'aquesta perspectiva.

S'ha de lamentar el fet que la FAO hagi gairebé dimitit de la seva funció de vetllar per la seguretat alimentària global. Va ser molt activa fins a finals de segle XX, però, mancada de pressupostos, els seus diagnòstics i projectes s'han quedat als arxius. I les seves competències fundacionals : boscos, terra agrícola i biodiversitat, en pateixen les conseqüències. És a dir, nosaltres.

Una altra problema és la molt deficitària gestió de la totalitat dels boscos del planeta, arreu devastats per processos intensos de desforestació, incendis, erosió i pèrdua de biodiversitat i de fertilitat del sol. Totes les regions de clima mediterrani pateixen el flagell del foc des de fa moltes dècades, i en els darrers temps, també els boscos boreals pateixen onades d'incendis devastadors de grans extensions.

En aquest camp, hi ha "modes" sense sentit, com la de la indústria de la biomassa, que afirma que aquesta no té cost mediambiental, doncs, és renovable. Però, aboca gas de carboni a l'atmosfera, quan ara el que cal és reduir-ne. A banda que, en pocs anys, els fums de combustió emanats a l'àmbit urbà constituïran un problema de salut pública.

El sistema, per fer negoci, genera un problema, i temps més tard, fa negoci reparant els danys, en una carrera contínua cap a paràmetres d'escassetat i de patiment que malgrat que ara ja es poden preveure i quantificar, continuen avançant.

Un altre problema es refereix a la indústria de la construcció d'edificis, on es mantenen tècniques que no haurien d'haver tingut l'exclusivitat de que frueixen des que van entrar al mercat més d'un segle enrere, malgrat ser restrictives tant de la durabilitat dels edificis com de les seves condicions de confort i, sobretot, per la seva elevada incidència contaminant de l'atmosfera, amb emanació de gas de carboni. Només la fabricació de ciments per a la construcció en llença el 7% del total.

Per entendre la magnitud del problema, només s'ha de tenir en compte que en un termini no major de cent anys, la pràctica totalitat del paisatge urbà del planeta haurà d'haver estat enderrocat, tret de les ciutats, acumulat en enormes deixalleries i substituït per noves edificacions, ja que el "cansament tècnic" dels ciments emprats obliga al seu enderroc. Se'n salvaran les edificacions prèvies als nous ciments, apareguts a finals segle XIX.

Aquesta realitat física planteja reptes per a un futur gairebé immediat a moltes zones urbanes del planeta, molt especialment on hi va haver un gran creixement econòmic a partir de la dècada de 1950, amb el corresponent volum de construcció. Molts d'aquells edificis estan propers al temps de "cansament", i caldrà enderrocar-los sense que se'n pugui aprofitar res, caldrà transportar els enderrocs a immenses deixalleries a la perifèria de les ciutats i caldrà substituir-los per construccions noves. Però, encara no hi ha a punt cap tecnologia que superi aquells dèficits.

En aquesta qüestió, només constatar que a l'època de l'imperi romà, es van construir grans edificis amb molt poc efecte en gasos d'efecte hivernacle, que mantenen encara tota la seva solvència estructural,. Ara es podrien fabricar els materials, sense emanacions a l'atmosfera.

La denominació "noves tecnologies" abraça sectors industrials i de serveis molt especialitzats. I amb un gran aparell mediàtic, se'ns presenten com la panacea per a gairebé tots els nostres mals. Els més predicats són com a activador de l'economia, com a factor de sociabilització i com a eina d'aprenentatges diversos. I són innegables, però sense passar-se de volta. Com exemple, el gran esforç inversor en aconseguir cotxes sense conductor, com es rendibilitza en termes d'economia real ? Més que altra cosa, farà augmentar l'atur entre els professionals, i serà una joguina nova per a la resta. També moltes de les inversions milionàries en App, tenen dubtosos avantatges com a elements d'economia productiva, però, el sistema les ha detectat com a prometedores de grans vendes massives. I no hi hauria res a dir, si no fos que.

Aquest gran sector de negoci nou presenta coses lletges. Una és que l'ús dels aparells per part de menors d'edat els provoca una dependència greu, ja que experimenten emocions intenses que els petits integren com a part del seu caràcter bàsic. Un expert reconegut, en una entrevista apareguda en un mitjà de comunicació de Barcelona durant la celebració a la ciutat del gran World Mobile Congrés, afirmava amb dades experimentades que allò que ara, banalment, donem als petits per a què s'entretinguin, els provocarà una dependència molt més perniciosa que la de qualsevol de les drogues dures que coneixem, ja que aquestes es consumeixen com a molt aviat a l'adolescència, mentre que l'addició a les pantalles s'adquireix quan els circuits neuronals del cervell s'estan formant. Em temo que poques, o cap, referència a aquest problema en les ponències del congrés. A moltes famílies – no a totes encara - ja es percep com a greu, i ningú sap com actuar.

I tampoc oblidar que, d'allò per a que serveixen de manera eficient les noves tecnologies, és per controlar-nos millor. D'això si que se'n parla, malgrat ser el problema menor.

No es pot acabar amb aquest tema, sense esmentar la greu agressió que per a moltíssimes persones representen les ones de ràdio que han envaït tot l'espai. I com més potent és el sistema de comunicació, més alta és la freqüència d'emissió i més nociva per a la salut.

Cal esmentar, com a sistèmic, el principi empresarial de producció industrial de l'estratègia coneguda com a *obsolescència programada* formulada ja fa més de 100 anys, que aconsella calcular i programar la durabilitat de l'estri a fabricar, en funció estricta dels interessos de qui el fabrica, encara que això lesioni els dels compradors o/i que perjudiqui els sistemes naturals.

No hi ha cap mena de legislació que s'hi refereixi i hi posi límits; i el planeta s'està convertint molt ràpidament en una gran deixalleria.

Finalment, el problema de l'obtenció d'energia. Combustió d'energies fòssils ? No, doncs són les que emeten la gran major part dels gasos d'efecte hivernacle.

Fissió nuclear ? ara reivindicada per alguns, ja que no genera gasos, però, que a banda de la seva ja experimentada inseguretat, és una molt mala herència per als nostres descendents, ja que els obligarà durant molts segles a mantenir els residus en costoses mesures de seguretat física i militar. I no sabem quin esforç ineludible representarà per a ells. Una herència del dimoni.

Els egipcis de fa 4.000 anys ja utilitzaven molins de vent. Ara hi tornem, i s'han inventat i s'inventen contínuament altres energies no contaminants. Però, sembla que ni hi hagi diners per desenvolupar, justament, el sector més estratègic de tots.

El sistema

Complex de definir, doncs sembla que ho abrasi tot, és el conjunt d'idees, creences, mites, conviccions, pràctiques i lleis, que conformen i emmarquen l'activitat social, econòmica i política mundial. I que després del fracàs del sistema comunista és sinònim de capitalisme.

De crítiques al sistema capitalista se n'han fet des de moltes sensibilitats i ideologies. Fins i tot, polítics de primer nivell adscrits al sistema han parlat alguna vegada que cal reformar-lo, per poder fer front a la degradació dels sistemes naturals i als nous reptes de la globalització. Se n'ha parlat, però, no hi ha cap idea nova, cap proposta. Algunes reformes tímides, puntuals i del tot insuficients. Res més, i el *sistema* segueix proporcionant abundants productes i objectes de consum i d'ús, degradant els sistemes naturals al ritme determinat per les innovacions tècniques, que són moltes i de gran impacte, gràcies al gran desenvolupament de la ciència.

Algunes observacions sobre esdeveniments de la història recent poden ser esclaridores, per entendre el caràcter d'això que en diem *el sistema*.

A finals de la dècada de 1980, la URSS, col·lapsada, va admetre la seva incapacitat per mantenir el sistema comunista. I en tota aquella immensa geografia, les pràctiques i les eines capitalistes havien deixat d'existir ja feia seixanta anys. Talment com la Xina, uns anys més tard.

Caldria preguntar-se perquè ni l'URSS ni la Xina no van evolucionar cercant un altre sistema, quan els dos s'havien format justament per sortir-se del capitalisme, i quan aquest ja havia donat mostres sobreres de la seva incapacitat i de la seva conflictivitat.

Dos grans estats, amb molts milions de persones que, sense que hi hagi capitalistes, conformen el seu nou sistema de gestió de l'economia amb els mateixos valors i principis vigents en les economies capitalistes de sempre.

Sembla que hauríem de pensar que *el sistema*, tal com el coneixem, és l'únic possible, perquè és el que respon al caràcter i a les necessitats espontànies dels humans ?

Al meu entendre, hi ha un element de confusió que deriva de l'assimilació del concepte d'economia de mercat amb el de sistema. Per al pensament d'esquerres són el mateix.

En aquesta qüestió hi ha un element central : la figura de *l'almostasser*, que és el nom que es dona a la persona responsable de regular i vigilar el manteniment de les bones pràctiques en els mercats tradicionals a les societats tribals del nord d'Àfrica. Mercats que, ara encara, vertaderament responen al caràcter i a les necessitats espontànies dels humans.

En el món capitalista té molts altres noms : els governs, les lleis, els decrets i les normatives, els organismes reguladors, les inspeccions, etc. etc. dedicades a vigilar la bona marxa del sistema, sigui als nivells local, regional, estatal o mundial.

El problema és : qui regula i vigila els reguladors ? Un govern mundial amb capacitat seria més eficient ? Probablement sí. Però, com s'arriba a un govern mundial ? quan les organitzacions que conformen l'ONU tenen ja setanta anys, justament el període més destructor de la història, i tampoc no hi ha cap voluntat ni estratègia potent per reforçar-les, dotant-les de més poder executiu, normatiu i coactiu.

No cal fer la pregunta, perquè ningú no la respondrà amb veracitat i competència, però la incògnita persisteix : com és que amb tanta ciència i amb tants sistemes de control, *el sistema* continua sent tan destructor ? És el reflex de la lluita entre el bé i el mal, poden pensar els que tenen creences religioses.

O bé, un estat de desequilibri homeostàtic que ens aboca - i ens adapta - a una absència cronificada de benestar ?

Qui estigui immers en l'explicació religiosa, la mateixa doctrina li subministra totes les eines per enfrontar les adversitats.

Però, per a qui entengui la segona opció el repte és enorme i requereix tota l'atenció i tota l'empatia possibles. Altra vegada, passa el que passa, perquè no sabem el que ens passa. És a dir que, individualment i col·lectivament, tenim problemes psicològics encara poc identificats, que ens aboquen a la incapacitat per gestionar sàviament i prudentment la continuïtat de la vida en condicions acceptables per a tothom.

També podem preguntar-nos quin és el motor central del *sistema* ? quin és el seu caràcter fonamental, aquell que empeny el denominat *progrés* ? I qualsevol resposta no pot pas menystenir el gen dels homes que ens porta a la necessitat de competir i, en conseqüència, al concepte de *competitivitat* com a ingredient essencial del progrés.

En aquest punt, la referència al comportament dels animals mascles és inevitable. La seva especialització de gènere és competir de manera continuada per arribar a tenir un lloc de preeminència entre tots ells. Entre els humans, les coses, encara que emmascarades amb doctrines diverses, no són pas gaire diferents.

Quan el feminisme reivindica llocs de poder a l'empresa, la resposta misògina-masclista és que les dones estan menys dotades que els homes per competir. Les raons que donen són diverses i totes elles de caràcter justificatiu i benvolent : les dones volen portar fills al món, volen temps per cuidar-los elles mateixes i també per atendre les persones que a l'àmbit familiar necessiten atencions. I les dones que no emprenen ni el camí de la maternitat ni la responsabilització d'una llar, tot i no tenir aquelles limitacions de temps i d'atenció, amb excepcions és clar,

diuen que tampoc estan al nivell de les accelerades i dures dinàmiques a què obliga la competitivitat. En resum, que son poc mascles per poder competir entre mascles.

Ser competitiu per produir i per comercialitzar més i millor; ser competitiu per arribar a governar les institucions públiques; ser competitiu per controlar més recursos naturals i ser competitiu per disposar de treball humà al mínim cost. Competitivitat entre mascles per ser el rei de la muntanya, per dirigir un país, un exèrcit, una empresa, una organització criminal . . . , competir en i per cada esgraó de poder.

La competitivitat pot ser una habilitat admirable, sempre que es disposi d'un mecanisme de frenada que eviti les possibles derives i embranzides, ocasionades per la ceguera estesa entre els competidors.

Altra vegada, la figura de l'almostasser èticament i tècnicament solvent apareix com a imprescindible i es pot afirmar que és la pitjor amenaça per al *sistema*. Només cal recordar quins són els arguments dels defensors dels paradisos fiscals, per no acabar amb ells ni amb la destructiva rèmora de la corrupció organitzada. Hi ha qui opina que la corrupció és l'equivalent al lubricant que necessiten les màquines per poder treballar a molta velocitat.

Un fenomen que *el sistema* considera cíclic, són les crisis de l'economia. La darrera fa pocs anys, generada per l'híper inflació immobiliària que va abocar a una severa restricció del benestar econòmic a molts països i que, de retruc, va afectar a tot el planeta.

I no és pas que no fos del tot previsible, doncs els habitatges són artefactes de gran volum i a tot arreu necessiten el control per part de les administracions públiques.

Les empreses constructores i els bancs, que primer les financen a elles per després finançar la compra d'habitatges, es justificaven amb l'argument que si no hi jugaven, quedaven despenjats del sistema, doncs els competidors se'ls menjarien.

I a moltes reunions executives s'adoptaven decisions temeràries, tot i saber que es jugaven el futur de l'empresa. Només s'hi pot trobar explicació acudint a aquell caràcter que en diem competir per ser el mascle alfa.

Quan la batussa comença - sempre hi ha algú disposat - i va prenent dimensió i velocitat, allò que apareix com a determinant de la conducta és que, si afluïxes, se't mengen viu. La dinàmica del conflicte va assemblant-se a una allau violent o a una vertadera guerra, i no es pot parar, encara que el final sigui ben previsible : un, o uns pocs, en sortiran guanyadors i tota la resta perdedors. Tothom vol creure que ell serà l'escollit per la fortuna i reconegut com el mascle alfa.

En el món actual, les opcions per competir són immenses en el camp de l'economia, en el de la política i en la recerca, de manera que el conjunt de la societat sempre ha d'estar pendent d'una batussa o altra. I és un mal viure.

I com més dimensió tingui allò que ens disputem, més mancada de seny és la nostra conducta, i les batusses i rivalitats entre homes davant les grans oportunitats que poden fer història, evolucionen fins devenir, literalment, vertaderes armes de destrucció massiva.

A pràcticament totes les guerres de la història, el procés de gestació és el mateix que el comentat en relació a la recent inflació immobiliària.

Vegem-ne un. Des de finals del segle XIX, el continent africà era l'espai de disputa mundial, sobretot entre França, Alemanya, Itàlia i Gran Bretanya. A tota Àfrica, cap societat militarment capaç de resistir la penetració europea, molts recursos per explotar i moltes persones disposades a treballar per pocs diners. Itàlia i Alemanya, que feia poc que havien viscut processos d'unificació política, van sentir-se prou fortes per voler-ne un tros. Els altres dos estats ja controlaven moltes zones.

A començaments de segle XX, l'emperador alemany d'aleshores va visitar la ciutat de Tànger, on va ser rebut pel monarca marroquí amb grans celebracions festives populars. Aquell gest va encendre totes les alarmes i va empènyer una dinàmica de conflicte que feia uns quants anys que s'anava perfilant. I els estats, *aconsellats* per les grans companyies nacionals, van competir aferrissadament en una batalla diplomàtica que, finalment, i amb la complicitat dels EUA, Rússia i Espanya, va deixar fora de repartiment la molt industrialitzada i poblada Alemanya. I aquesta va iniciar la Primera Guerra Mundial, de resultats esfereïdors. Hi havia altres causes, però, aquesta va ser determinant.

Amb la perspectiva que dóna el temps, es pot comprovar que moltes d'aquelles estratègies de dominació del continent africà estaven basades en criteris i informes erronis. Per exemple, amb la Gran Guerra guanyada, França va poder completar la colonització d'Algèria i del Marroc. I el balanç d'aquella aventura va ser només destrucció, perquè a cap dels dos països hi havia riqueses que justifiquessin l'empresa colonitzadora. Devastació i mort, a canvi d'un espai de terra poc productiva degut al clima sec; i per beneficiar-se del petroli que es troba en una petita regió, va haver de conquerir-lo tot.

En el cas d'Itàlia, aquesta es va posar com a objectius de colonització l'actual Líbia, però, en volia més i com que Gran Bretanya controlava Egipte, va decidir conquerir també la llunyana Abissínia. La seva aventura es va saldar amb derrotes estrepitoses, i sense treure'n cap profit econòmic.

Després de la Segona Guerra Mundial, en gran part herència de la primera, si bé el procés de descolonització del Marroc va ser per acord pacífic – gràcies a les pressions dels EUA –, la d'Algèria va suposar per a França moltes pèrdues humanes i materials, que no va acabar fins a la independència de la colònia a la dècada de 1960. Fa pocs anys, un cap d'estat francès va demanar perdó, dient que la colonització va ser un error històric. Sí, només una batussa entre mascles.

Certament, en termes estrictament econòmics, tots els estats colonitzadors en van treure profit, si identifiquem el país amb les grans empreses nacionals. De fet, qui va pagar un preu elevat i sense retorn, foren els soldats i qui se'ls estimava. El dolor i els desastres de les poblacions sotmeses, foren tan grans que no caben a cap llista de greuges.

Evitar més guerres, restaurar i preservar la qualitat dels sistemes naturals, millorar les economies dels països que més ho necessiten i avançar en la implantació de sistemes democràtics, són els grans reptes enfront dels quals *el sistema* ha demostrat sobrerament la seva incapacitat.

I calen més preguntes.

En primer lloc, cal constatar que durant el llarg període d'economia d'estat, a l'URSS i a la Xina els nivells de depredació i degradació del medi ambient eren semblants als del món amb

economia de lliure mercat. Els dos sistemes s'han revelat incapaços de gestionar l'economia sense deteriorar la biosfera; en tot cas, a les economies capitalistes clàssiques, el sistema democràtic ha permès reduir o deturar algunes agressions concretes.

I, si la tendència destructora del medi natural no vé determinada pel sistema econòmic, quin és el caràcter comú que la genera ? La resposta és que les dues són societats patriarcals.

Una altra pregunta és si l'economia de mercat pot existir i prosperar sense patriarcat. La resposta ha de ser afirmativa, perquè, hi ha pròspères economies en societats actuals, que no es poden pas definir com a patriarcals. Les esmentaré més endavant.

Sembla, doncs, que allò que defineix el *sistema* és més una qüestió cultural i social, que no pas econòmica, i es pot concloure que el caràcter bàsic d'aquest *sistema* que genera problemes damunt problemes de manera contínua, no és pas el sistema econòmic sinó que és el *patriarcat*, definible amb la frase que encapçala aquest apartat: el conjunt d'idees, de creences, de mites, de conviccions, de pràctiques i de lleis que conformen i emmarquen absolutament l'activitat econòmica i política de pràcticament totes les societats del planeta.

Sabem que la lluita entre mascles és una constant evolutiva, però, entre els humans va evolucionar cap a una vocació de possessió i de control absolut, sobre les dones, sobre el conjunt de la població, sobre les idees i sobre els béns materials.

Em sembla que ja és moment de canviar de tema, doncs continuar-lo amb més reflexions i exposicions crítiques sobre *el sistema patriarcal* ens posaria, al lector i a mi mateix, de molt mal humor. Ho faré incorporant uns quants paràgrafs extrets d'una magnífica obra de teatre còmic.

Lisístrata, la protagonista, en diferents escenes, diu :

- *És la salvació de Grècia el que proposo. De les dones, sí, de les dones depèn la sort de la ciutat . . . si ens posem d'acord les dones, les de Tebes, les d'Esparta i les d'Atenes, totes juntes la salvarem.*

- *Al principi de la guerra, amb el seny que ens distingeix, nosaltres acceptàvem tot el que fèieu els homes. No ens deixàveu dir ni piu. Tampoc no és que hi estiguéssim d'acord, no et pensis. Quantes vegades us sentíem desbarrar en afers de vida o mort ! Després, encongides per dins, us preguntàvem amb un somriure a la boca : "ja heu decidit què hi gravareu a l'estela de pedra sobre la treva ?, per sentir sempre la mateixa resposta : "Que n'has de fer, tu ? No callaràs mai ?" I, ves, que havíem de fer les dones ? Callar. Aleshores, ens assabentàvem d'una decisió vostra d'allò més errònia. I us preguntàvem : "Però, home, què feu ? On teniu el cap ?" El meu em va fulminar amb la mirada i em va dir : "Al teu teler, tu, si no vols que et trenqui el cap ! La guerra és cosa d'homes !".*

- *Sortiu companyes ! A ells, forneres, verduleres, adrogueres, floristeres, hostaleres, peixateres, carnisseres de mercat ! Estoveu-los de valent, sense contemplació ! Alto, replegueu-vos ara. Deixeu-los estar, que de despulles no en volem.*

- *Avui mateix ocuparem l'acròpoli. D'això – el controlar el tresor en plata de la ciutat - se n'encarregaran les velles . . -*

- Què us havia dit ? Les velles ja són dintre. L'acròpoli és nostra ! . . anem a ajudar-les a tancar les portes.

- Ho traspasa tot, la plata. Per tal de robar, els qui maneguen els afers públics sempre se n'estan pensant una de nova. Però, s'ha acabat ! Ja poden fer el que vulguin, que d'aquí no en sortirà ni un cèntim més !

Obra : Lisístrata

Autor : Aristòfanes,

Lloc : Atenes, ara fa 2.400 anys.

D'aquesta picant i divertida obra de teatre molt representada i aplaudida, n'he reproduït només unes quantes de les ratlles que tenen un to seriós, però moltes escenes són d'alt contingut eròtic, Continua sent el millor text escrit que tracta del mil·lenari conflicte entre homes i dones, on elles porten la iniciativa i lluiten fins a guanyar, i aconseguir la pau. El mateix autor en té d'altres.

Podem imaginar que una escena semblant a l'explicada en la segona frase reproduïda, l'hauríem pogut sentir a moltes llars durant la gestació de la bombolla immobiliària de fa pocs anys. I en la que va deflagrar als EUA l'any 1929. Pot ser amb altres paraules i tons, però en el mateix sentit.

Línies amunt he insinuat que hi ha *homes alfa* que tenen comportaments mancats empatia, sobrats de prepotència i propers a una sociopatia, ja que no són capaços d'avaluar els danys de les seves accions. Pot ser que aquí hi hauria lloc per a un estudi psicològic, però ens l'estalviariem després d'escoltar les opinions que sobre molts d'ells poden tenir les seves parelles. La Lisístrata, ja fa molt de temps que ens va cantar les quaranta.

La República d'Atenes

La democràcia, la gran descoberta de la ciutat-estat d'Atenes ja fa més de 2.600 anys, va ser recuperada com a sistema polític pels Estats Units d'Amèrica a finals del segle XVIII, i des d'aleshores i sobretot després d'acabada la II Guerra Mundial, ha anat conquerint la confiança de la ciutadania de tot el planeta com a model de pensament i com a sistema polític; i avui, pocs sistemes autocràtics són capaços de mantenir-se sense violència.

La implantació de la democràcia a Atenes va atorgar al *sistema* tanta solidesa social, cultural i econòmica, que grans autors literaris d'èxit podien anar del tot a contracorrent de les idees imperants, introduint-ne de noves i proposant preguntes inquietants. I si hem de considerar que els intel·lectuals i els artistes constitueixen els vectors dels canvis culturals, podem pensar que la societat atenesa evolucionava cap al reconeixement dels seus errors i les seves injustícies bàsiques : les dones, els esclaus i la guerra imperialista.

Atenes era una societat masclista, esclavista i capitalista, amb un gran exèrcit marítim, i malgrat tot això, hi havia llibertat d'expressió i tribunals seriosos - amb dues excepcions de les quals atenesos sempre van avergonyir-se : els judicis d'Aspàsia (parella del cap d'estat Pericles) i el de Sòcrates -.

En els seus millors moments, els membres del jurat eren nomenats per sorteig; els episodis de corrupció eren només de persones individuals, perquè el sistema havia arribat a eradicar l'organitzada; i ja ho he esmentat, s'havia prohibit la tortura, el càstig físic dels esclaus i la pena de mort s'aplicava en casos molt excepcionals, només quan s'havien lesionat els interessos generals. Aquest criteri explica per ell sol, el seu caràcter radicalment democràtic.

El cens màxim d'homes atenesos amb drets polítics va arribar a ser d'uns 40.000, però pocs pagesos acudien a les sessions de l'Assemblea, que aplegava normalment a no més de 10.000 ciutadans.

Els homes pràcticament feien vida a part de les dones, dedicats als negocis, a la cultura, a l'exercici físic, a la guerra i, sobretot a la perpètua discussió sobre totes les qüestions d'interès públic. No en va foren els inventors de la república.

Mentrestant, les dones de la rica Atenes vivien confortablement en cases ben construïdes, ben moblades i ben servides per esclaves; i la seva feina era, a més de dirigir la vida domèstica, sobretot la de donar fills i filles a la societat.

En aquest marc, conformat per homes que manen en tot i dones que cuiden la llar, a les filles fins que les casin i als fills fins que són adolescents, el teatre va ser el mitjà més emprat per expressar les idees crítiques amb *el sistema*. Els autors, tots homes, els actors i el públic també.

Les obres literàries i científiques que ens han arribat, si es té en compte que la durada d'aquella onada d'intel·ligència va ser comparativament curta, són la més gran expressió de talent creatiu de tota la història de la humanitat i el referent més rellevant de tot allò que entenem per cultura. Tot generat en una societat patriarcal, però, que en adoptar un sistema de govern basat en la democràcia, havien convingut que la llibertat d'expressió era sagrada i ningú havia de callar res.

El pensament crític és present en la major part de la producció literària dels grans autors : qüestionant l'esclavatge, Eurípides fa recitar : *l'esclau intel·ligent no es pas pitjor que l'home lliure*, quan l'alt nivell de l'economia grega no es podia pas mantenir sense esclaus.

D'Esquí, podem llegir que el rei Agamemnon, el gran líder de la coalició de ciutats gregues que van a la conquesta de Troia, quan deu anys després i guanyada la guerra retorna a la seva ciutat, la seva esposa Clitemnestra l'assassina tot just entrar a palau.

Ella té una amant que l'ha "consolat" durant la llarga absència del marit, i els dos volen esdevenir reis legítims. El relat aparent és el de l'ambició d'una dona infidel que assassina el gran heroi, quan aquest esgotat per la llarga guerra torna a casa. Però, el text posa en boca del cor que no és pas l'ambició allò que empeny Clitemnestra a matar, sinó la venjança. Agamemnon, abans de començar la guerra contra Troia i havent escoltat els auguris negatius dels mags, decideix fer un sacrifici de sang. I per no deixar cap dubte sobre el seu lideratge, ordena degollar la seva pròpia filla. I la mare de la noia, espera la seva tornada amb el ganivet ben esmolat.

A la tragèdia Antígona, Sòfocles descriu el desafiament de la protagonista enfront el poder despòtic. El rei ha donat ordre de vèxer el cadàver d'un germà d'Antígona, com a escarment públic per deslleialtat. Però, ella reprèn al rei la seva manca de sentiments, desobeeix l'ordre, dóna sepultura al germà i després se suïcida.

En una escena, Antígona diu : *no he vingut a compartir l'odi, sinó l'amor*.

També de Sòfocles, a l'obra *Tireu* : *però ara, separada de la meva casa, no sóc res. Sovint, considerant la naturalesa femenina, haig de concloure que no som res. De noies vivim a la casa del nostre pare Però, quan arribem a la pubertat i som conscients, se'ns expulsa i som venudes lluny, unes a estrangers, altres a bàrbars, unes a cases tristes, altres a llars plenes de violència. I una vegada que a la primera nit se'ns ha unit al nostre marit, estem obligades a lloar-lo i a creure que tot allò que ell faci és el correcte.*

Dones a casa, sí, però, dones moralment fortes i intel·ligents. De models de dona n'hi ha molts en la literatura de l'Atenes democràtica. Eurípides, a les *Bacants*, descriu escenes de llibertat absoluta de les dones d'una ciutat, que durant uns dies abandonen el seu paper de submises mestresses de casa i pugen a la muntanya a viure experiències vitals. El rei de la ciutat menysté els consells dels vells, que li diuen que no s'inquieti doncs totes tornaran i sobretot que no s'atreveixi a interrompre la necessitat d'experiències de llibertat de les dones. El rei, prepotent, no els fa cas i per una confusió macabra, acaba menjat per les dones en l'àpat ritual de final de festa, consistent a la carn del primer animal ferotge que s'acostés a elles.

Les obres i els autors esmentats van ser tots primers premis en els festivals de teatre d'Atenes. Les obres eren representades a moltes ciutats, aplaudides i els autors venerats com a savis. Podríem dir que eren els premis Nobel de l'època. El teatre era el lloc on s'exposaven les contradiccions i les injustícies del sistema, i les dones eren sovint les protagonistes i referents morals.

Les obres que ens han arribat, són només una petita part de la gran producció de l'Atenes clàssica; moltes no se sap quan es van perdre, però, una gran quantitat varen ser cremades per fonamentalistes religiosos durant l'època romana, en el gran incendi de la Biblioteca d'Alexandria.

Dedicar un apartat a parlar d'Atenes respon a que, al meu entendre, fins i tot en cultures masculines, el sistema democràtic és l'única via capaç d'evolucionar cap a més llibertat, més justícia i més protecció dels febles, doncs la democràcia més rudimentària es perfecciona per ella mateixa, mentre no l'interrompi cap dictadura. El clau de volta en la construcció de la democràtica és quan el respecte a la llibertat individual permet que qualsevol idea crítica pugui ser explicada en públic.

Un altre aspecte rellevant de les lleis de la República d'Atenes, és la rendició de comptes a la qual estaven sotmesos tots aquells que administraven o dirigien algun afer públic. El mateix historiador Tucídides, no per corrupció ni per traïció, sinó per un error en el comandament d'una flota de guerra, va ser desterrat molts anys.

Més mostres de democràcia avançada : Tucídides posa en boca de Pèricles, el cap de govern d'Atenes, en un dels seus discursos a l'Assemblea la frase següent : *Nosaltres, els atenesos, a aquells ciutadans que no participen en els afers públics, no els tenim pas per uns tranquils, sinó per uns inútils.*

També recollit per Tucídides : *es dirà que la democràcia no és ni intel·ligent ni equitativa, i aquells que posseeixen molts diners són els millors per exercir el poder més encertadament, Però, jo afirmo, en primer lloc que s'anomena poble al conjunt de la ciutadania, mentre que el terme oligarquia només en designa una part; després, que els rics són els millors guardians dels diners, però per donar els millors consells tenim els més intel·ligents, i que per prendre la millor decisió després haver escoltat, està la majoria. Aquests elements, per separat o en conjunt,*

tenen una part igual en la democràcia. L'oligarquia, per contra, fa partícips dels riscos a la majoria, però, pel que fa els beneficis, no es limita a emportar-se'n la major part, sinó que ho arramba i s'ho queda tot.

I a Antígona, Sòfocles escriu : Tenint recursos per a tot, no es queda sense ells davant el futur. Només contra la mort no troba remei, però sap prevenir-se de les moltes malalties, procurant evitar-les. I posseint la industriosa habilitat de l'art més del que podia esperar-se, actua unes vegades bé o en altres s'arrossega cap el mal, conculcant les lleis de la pàtria i el sagrat jurament fet davant els deus. Aquell que, ocupant un alt càrrec en la ciutat s'habitua al mal per atrevit, és indigne de viure en ella; que mai sigui el meu hoste i menys el meu amic aquell que tals coses faci.

No ha d'estranyar que avui encara, hi hagi comportaments hostils a aquell fenomen cultural, tan curt en temps i en dimensió demogràfica, però tan especial i tan ric. Les lliçons de democràcia d'Atenes són massa bones.

Aquell va ser el moment especial de la història, i va durar en la seva plenitud només unes quantes dècades. Rodejats de països autocràtics, els errors propis reconeguts per ells mateixos - com el manteniment de la guerra colonial - van acabar amb ella.

Les democràcies d'avui

Un altre temps afortunat de la història, va ser quan les colònies que mantenia Gran Bretanya a l'Amèrica del Nord varen declarar-se independents. Uns anys abans de la Revolució Francesa, un grup de nord americans adscrits a la *maçoneria*, van instaurar el primer sistema democràtic de l'època moderna. I des d'aleshores, en un lent però continu degoteig, el model ha estat instaurat formalment a la gran major part dels estats del planeta. Amb més o menys qualitat, ben cert. Sortosament, la gran virtut de la democràcia és que si no l'interromp cap dictadura, es va perfeccionant per ella mateixa.

Però, cal tenir ben present que *el sistema* ha funcionat durant mil·lennis sense democràcia i que molts estats encara en prescindeixen. La democràcia és un luxe del sistema patriarcal útil per acontentar la ciutadania. Un luxe al qual se li marquen uns límits.

La separació de poders, en legislatiu, executiu i judicial, és el caràcter essencial de qualsevol democràcia. És a dir, votacions lliures per escollir aquelles persones que representen la ciutadania, votacions lliures dels escollits per formar el poder executiu, i a banda un poder judicial independent dels dos anteriors. Complementari dels tres, els mitjans de comunicació mereixen la consideració de quart poder.

Molts estats reuneixen aquestes condicions. Però, arreu hi ha restriccions funcionals que perverteixen la democràcia, també en els estats amb democràcies ben consolidades, i les *esclètxes* de la democràcia són imprescindibles per a què el sistema patriarcal mantingui tota la seva preeminència i el seu rigor.

Els partits polítics són el lloc on qualsevol persona física pot acudir, sense altres condicions que fer-se seu l'ideari polític que identifica cada partit, escrit curiosament en els corresponents i democràtics estatuts. La participació lliure i democràtica hi és garantida.

Els percentatges de participació ciutadana en les activitats dels partits polítics, varia molt entre un país i un altre, i són justament en aquells on hi ha més participació, on millor funciona l'administració pública i l'aparell de l'estat. Perquè, una cosa és votar i una altra de molt diferent, més compromesa i més costosa, és participar en el debat polític a l'interior d'un partit.

I participar en el debat és encara una feina menor, perquè la funció dels partits, abans que la de proposar candidats a les eleccions, és la de proposar programes de govern. I és en aquest punt on es detecta la primera *escletxa*, el primer punt vulnerable.

Els partits polítics tenen tots les denominades *comissions sectorials*, que és on es redacten els corresponents programes de govern. Són espais formals de lliure accés per a tots els membres del partit. De comissions sectorials n'hi ha a tots els partits, però, malauradament, funcionen només quan s'acosten unes eleccions - hi ha d'haver excepcions, doncs hi ha molts milers de partits polítics en el món - i aleshores redacten grans enunciats generalistes, en tot allò que requeriria propostes viables, detallades i compromeses.

La classe política de les democràcies actuals anima a la ciutadania a participar en la cosa pública, demanant-nos el vot, i poques vegades sentirem que se'ns demani res més. De mitjans per fer-ho n'hi ha molts i molt eficients : premsa, radio i televisió, des d'on animar a la ciutadania a participar en la política. Però no ho fan i ho substitueixen convidant a unes quantes persones a aparèixer en programes, en una vertadera ficció de participació política.

En aquest punt s'evidencia que, en les democràcies actuals, aquell principi enunciat per Pericles quan diu que a Atenes "aquells que no es preocupen de la cosa pública, no són pas considerats com uns tranquils, sinó com uns inútils", no és pas gaire compartit, ni pels governants ni pels governats.

La inhibició de la ciutadania, en renunciar a exercir els seus drets i les seves responsabilitats en els assumptes públics, fa el joc al *sistema*. Els ho posem fàcil, i el resultat és el desastre.

En relació al poder executiu, aquest el formen totes les institucions finançades amb diner públic : govern i ministeris, però, també universitats, sistema escolar i de salut, institucions i entitats diverses i empreses, sense oblidar pas els mitjans de comunicació. Molts d'aquests operadors, especialment aquells que en el dia a dia estan en contacte amb persones que requereixen atencions especials, com l'escola i la sanitat, es gestionen de manera força democràtica, però, a molts altres àmbits de l'administració pública, no és pas el mateix.

Perquè, les normatives que procuren el correcte funcionament de cada organisme finançat amb diner públic, no haurien pas de ser les que decreta el govern, sinó les que decideixin les persones que hi treballen. Totes elles tenen un nivell de professionalitat reconeguda, ho fan juntes en el dia a dia i són qui millor coneix els temes de la seva competència. Han d'estar organitzades en sistemes absolutament democràtics, que garanteixin la lliure opinió crítica en relació a qualsevol tema, amb circulació de la informació sense traves. I en el cas de projectes que mentre es preparen requereixen privacitat, el procediment hauria de ser amb autorització

judicial. La manera com funcionen actualment moltes administracions públiques, empeny a aquells que hi treballen, pot ser a la frustració, o a la inhibició i, en alguns punts elevats de l'organigrama a col·laborar, per activa o per passiva, amb la corrupció.

Una altra *esclatxa* és el món de **la universitat**, el d'aquelles persones que treballen en la recerca i la docència, finançades amb diner públic. En aquest àmbit, els dèficits d'eficiència democràtica són enormes, i no és pas que les universitats públiques tinguin governs autoritaris. Però, el seu professorat sent que es deu a dos contractadors : un el govern de torn i l'altra les empreses que financen treballs de recerca, oblidant que el seu vertader contractador és la ciutadania que els finança amb els impostos que paga.

Les universitats, tot i la seva gran autoritat, no orienten bé, ni critiquen adequadament, ni denuncien amb severitat amenaces i problemes que són d'evidència científica. La degradació dels sistemes naturals no es pot pas entendre sense els silencis del sistema universitari públic. Cert que hi ha informes, opinions i actitud crítiques en aquest ample món, però, moltes són personals, moltes reprimides i la inhibició per evitar ser assenyalat com a antisistema és la consigna general. Només quan un problema arriba a ser flagrant, molt perillós i de domini públic, és quan el món acadèmic parla en veu alta. Mentre, continua silenciand-ne i ignorant-ne molts d'altres. Els diners públics afavoreixen interessos privats desvinculats, o contraposats, a l'exigència de bé comú. I la funció de la ciència es desvirtua.

Un punt i a part mereixen els **mitjans de comunicació** públics. No n'hi ha pas a tots els estats, però sí a molts. Reuneixen la doble condició de ser organismes del sistema públic i al mateix temps de ser el *quart poder*, el de la informació.

Es pot garantir que hi ha llibertat d'opinió i d'expressió, no pas quan qualsevol persona pot dir la seva en veu alta, si no quan ho poden fer les persones que treballen de periodistes en els mitjans de comunicació públics. És per això que la responsabilitat del periodisme no és només publicar la informació que cregui d'interès, sinó la de exigir un sistema de protecció de la llibertat d'informació garantida pel poder judicial.

Cal observar que les quatre *esclatxes* de la democràcia : les comissions sectorials dels partits polítics, els diferents nivells de l'administració pública, el món acadèmic i els mitjans de comunicació que reben diner públic són, justament, les fonts d'informació competents i fiables on acudir els governants per orientar de les seves polítiques. Els governants i tots nosaltres.

En relació al **poder judicial**, la república d'Atenes en la seva millor època, havia decidit que els seus membres eren designats per sorteig.

En les democràcies actuals, els jutges dels alts tribunals i que gestionen l'organigrama judicial, uns són nomenats pel poder legislatiu i altres per les organitzacions que es donen els mateixos jutges.

Però, en aquestes formes de designació, les intrigues, les pressions de diferents operadors - empresaris atrevits, organitzacions amb ideologies invasives i els mateixos interessos dels partits polítics -, distorsionen el principi d'independència del poder judicial. I a gairebé arreu, els alts tribunals i els responsables de l'organigrama del sistema judicial, estan formats per persones amb lligams o dependències amb el sistema. Per contra, la designació via sorteig esquiva tota possibilitat de manipulació en la designació.

Totes les persones corrents que acudeixen a un judici, saben que qui decidirà la seva sort els ha tocat per una decisió purament administrativa : ets de tal lloc, et toca tal jutge, que pot ser home o dona. I els reconeixem la seva autoritat en qüestions tant importants com la d'haver d'anar a la presó o pagar multes.

L'argument a favor de la designació per sorteig del poder judicial, és que si a qualsevol jutge i jutgessa se'ls reconeix la total capacitat sobre la sort de les persones jutjades, hem d'entendre que tenen capacitat per opinar i decidir sobre qualsevol qüestió que sigui de competència judicial. No han de ser pas experts en àmbits concrets de les lleis, ja que poden demanar informes a professionals especialitzats. Han de ser, només, jutgesses i jutges independents, com condició primera per ser imparcials.

El poder de les dones

Des de fa unes quantes dècades, la cançó que les dones no són aptes per a governar un país, una empresa o qualsevol altra organització o activitat, ha deixat de sentir-se. Hi ha hagut i hi han moltes dones que exerceixen càrrecs de màxima responsabilitat a molts nivells i espais de l'àmbit públic i del privat.

Però, anys enrere les opinions eren unes altres, i des que tenim coneixements històrics, poquíssimes dones eren reconegudes fora de les seves "funcions naturals". La perspectiva en el temps llarg és ineludible. I tornaré per un moment a l'etologia animal.

En el món animal més proper al nostre en el procés evolutiu - les diferents espècies de primats -, els orangutans ens cauen molt lluny, doncs són animals que viuen en solitud. Els goril·les podrien ser un referent per a la vida familiar, però no per a la social, doncs en poques ocasions s'agrupen molts individus. Són les dues espècies de ximpanzés, els comuns i els bonobos, les que molt possiblement són les més semblants a aquella que amb encreuaments i extincions, va ser el nostre ancestre en la línia evolutiva.

Ja sabem que, malauradament, ens assemblem molt més als primers que no pas als segons.

Sense teoritzar massa, podem imaginar que durant molts mil·lennis, tant els neandertals com els sàpiens, en un continu evolutiu des de la seva condició animal, vivien en grups més o menys nombrosos dirigits per les dones en allò que és essencial en el dia a dia, i amb els homes dedicats als treballs que comporten riscos i violència, com la cacera i la defensa del grup.

Perquè va canviar el sistema ? Quan va aparèixer el fenomen del patriarcat ? Quan, els homes van decidir sotmetre les dones al sistema en que encara vivim ?

S'han escrit moltes teories sobre el perquè, el quan i el com d'aquell canvi, però de certes no poden haver-n'hi gaires, doncs no hi ha registres històrics que puguin ajudar-nos a saber-ho. Com que n'he llegit unes quantes, no puc deixar d'exposar la que crec més possible, tot declarant que no és pas ni original meua ni tampoc provada.

Fa uns 10.000 anys, una activitat nova, l'agricultura, va començar a ser practicada en terres de l'Orient Mitjà. Aquesta innovació havia de modificar radicalment les condicions de vida dels

humans, doncs des dels orígens de la nostra espècie i abans encara, vivíem de recollir fruits, llavors i herbes, i de caçar animals salvatges. No hi havia ni pobles ni ciutats, ja que per sobreviure, els humans d'aquells temps havien de canviar contínuament de lloc cercant la millor època de cada entorn.

L'agricultura, va comportar tenir molt de menjar acumulat. I va sorgir la necessitat de guardarlo en lloc segur, per evitar que els animals i també humans d'altres grups, se'ls fessin seu. També la necessitat de vigilar l'espai de terra de conreu va portar a la formació dels primers pobles estables i després les primeres ciutats, on podien viure junts grups molt nombrosos de persones,

Canvis que havien de provocar altres canvis. I com que la funció guerrera va anar prenent importància, els homes van anar guanyant més protagonisme i van anar prenent el pòndol de la nova societat, fins a decidir ser-ne ells els governants absoluts, basant-se en aquells caràcters que són més determinants i diferenciats de les femelles : la predisposició a la violència.

Els homes van sotmetre les dones, perquè havien trobat la manera de substituir - excepte ser mares - les funcions vitals que fins aleshores havia estat exclusivament femenina : la d'orientar el grup per trobar menjar, aigua i aixopluc. I va néixer un nou model de societat : la collita, guardada a dins la ciutat, els homes protegint-la, amb l'espai agrícola i les dones que el treballen.

I el nou sistema patriarcal va entrar a la història : la figura del mascle alfa guanyador del combat per poder tenir totes les femelles, va canviar a la de l'autòcrata absolut.

I l'autòcrata necessitava elements simbòlics per mantenir i reforçar el seu nou paper, i els va trobar en les aspiracions espirituals de la gent, adoptant rituals, mites i creences, per posar-les al servei del principi d'autoritat. I va passar de manar, perquè tenia la força del mascle alfa, a manar per designació divina

Tràgicament, a moltes societats alguns d'aquests rituals consistien a l'assassinat públic i festiu. I pràcticament arreu i sempre, se sacrificaven nenes.

Però, molt estranyament i molt afortunadament, no totes les societats van prendre el mateix camí cap al patriarcat, i a diferents llocs del planeta van integrar la cultura agrícola i la ciutat, però, sense passar a ser sotmeses als homes. Van prosperar, i algunes d'elles han estat capaces de mantenir-se vives, tot i que amb canvis importants. En molts dels casos que coneixem bé, foren les autoritats colonials – és adir força recentment en el temps - qui van prohibir les seves formes de poder i les legislacions pròpies, quan van envair els seus països.

Son reconegudes com a societats *matriarcals*, n'hi ha a tots els continents – excepte a Europa - i mantenen savis equilibris entre homes i dones. El matriarcat no és pas el mateix que el patriarcat, però manant les dones.

Cal entendre que malgrat que una societat hagi perdut en part la seva cultura i les seves tradicions, l'empremta en la moral i els costums es manté en molts aspectes rellevants, de manera que moltes societats del planeta que ara son patriarcals, mantenen principis i comportaments que són herència del seu passat matriarcal. Els nivells de solidaritat entre les dones de la mateixa família, és el referent per reconèixer-les.

M'agradaria poder parlar-ne amb competència, però, no puc pas fer-ho doncs, personalment, no n'he coneguda cap de manera suficient. A Internet es poden trobar molts noms, ressenyes, estudis i notícies de les societats matriarcals actuals. N'esmentaré tres, que per les seves característiques trobo molt rellevants i interessants.

Una és la de Kerala, la llarga franja vora mar de la Índia occidental.

Una altra la dels Imazhiguen del nord de Malí i Mauritània i a tot el Níger, al centre mateix del desert del Sàhara.

I altra la dels Àkan, o Ashanty, que viuen al centre sud de Ghana, a l'est de Costa d'Ivori, a la ciutat de Monròvia capital de Libèria i al nord de Togo.

A l'actual Kerala hi viuen més de 30 milions de persones i dels diferents estats de l'Índia actual, és on hi ha els índex de benestar humà més elevats, el 90 % d'escolarització, una bona xarxa de salut pública i amb menys persones pobres. A finals de segle XIX, les autoritats colonials britàniques van anular la legislació matriarcal pròpia.

Els Imazhiguen, o berebers i tuaregs, encara que mantenen les seves tradicions matriarcals, el gran desert, la colonització i els seus veïns patriarcals han erosionat bona part de les formes externes de la seva societat.

Finalment, els Ashanty o Àkan, oriünds de més al sud de la mateixa regió que els Imazhiguen, són uns 7 milions i les regions on viuen són les que tenen millors paràmetres de benestar i de creixement econòmic dels països a que pertanyen políticament. Els de Ghana, amb centre a la ciutat de Kumasi, són un referent de desenvolupament econòmic, social i polític reconegut. Els Ashanty, que havien estat comerciants d'esclaus, van prohibir l'esclavatge l'any 1847. Uns avançats.

Una realitat més que remarcable, és que a banda de les seves condicions generals de vida, a cap de les tres societats esmentades – de fet a cap societat matriarcal - es practica la mutilació genitals de les nenes, malgrat que les dues africanes viuen properes, o conviuen en les mateixes ciutats amb les que mantenen encara aquesta pràctica.

Pel seu interès com a testimoni històric fiable, esmentaré parts d'un relat escrit la dècada de 1330-1340 pel marroquí Ibn Battuta durant els seus llargs viatges, el primer fins a les portes de la Xina i el segon fins al sud del desert del Sàhara. Era el mateix temps de Marco Polo.

Al seu pas per Kerala, Ibn Battuta se sorprèn que els dos mesos del seu viatge a peu per aquesta regió, hagin transcorregut sense cap incident. Diu que tot el país és un gran jardí agrícola ben cuidat separat per tanques que marquen les propietats familiars, i que per transitar cal anar entrant-ne i sortint-ne, doncs no hi ha camins generals. I ningú roba ni un fruit. Esmenta regnes governats per reines, algunes amb fama de grans guerrerres.

No és el paradís terrenal, però és un espai privilegiat. També remarca, amb disgust, que les dones tenen moltes llibertats i van vestides amb molt poca roba.

Anys més tard, retornat al Marroc, va rebre l'encàrrec del seu rei de viatjar al regne de Mali, que era d'on provenia molt de l'or que circulava pel món.

Travessant el Sàhara, en arribar a la ciutat de Oulata, al sud de l'actual Mauritània, explica molt afectat que un company del llarg viatge amb qui havia fet una bona amistat i a qui considerava un bon musulmà, era jutge de la ciutat. I un dia el jutge el va convidar a casa seva.

A l'entrar a la casa de la mà del seu amic de viatge, Ibn Battuta (segle XIV) va veure i sentir una dona asseguda en un còmode llit, que parlava i reia animadament amb un altre home. Torbat per l'escena i per la liberalitat de les expressions de la dona, va preguntar qui era, i el jutge li va respondre que era la seva muller, que havia rebut la visita d'un amic. Ibn Battuta confessa que va reaccionar amb certa impertinència, queixant-se d'aquell comportament impropï de musulmà. El jutge va replicar-li que els musulmans del nord del Sàhara eren molt estranys en la relació amb les dones, que aquella era la seva manera de viure, que es cuidés de les seves coses i el deixés en pau.

A continuació d'aquesta anècdota, el viatger explica que aquests comportaments de les dones, només els havia vist a Kerala, però, almenys allà la població no era pas musulmana. La gent d'Oulata sí que ho era i malgrat això, les dones feien la seva vida lliurement i tenien els amics que volien, a més de gestionar molts dels grans negocis de la ciutat. El que més el va impactar, desagradablement, és que els homes s'hi sentien mol bé i ho trobaven del tot normal.

La existència de societats amb cultura matriarcal demostra que el patriarcat no és pas el resultat espontani i natural en el procés de diferenciació dels nostres ancestres en l'escala evolutiva. El canvi a societats patriarcals, ben segur que va ser imposat amb violència física, pot ser pas a pas, o de cop. I aquesta violència contra les dones, amb l'excepció de les societats matriarcals, ha estat i és una constant.

He esmentat línies amunt que les societats matriarcals africanes viuen geogràficament properes, i en alguns llocs conviuen en les mateixes ciutats, amb societats que mantenen el ritual de la mutilació genital de les nenes. Aquesta pràctica ningú sap ni a on ni quan va començar, i ara, tot i que en recessió, pressionada per recents legislacions nacionals i internacionals, es practica encara a moltes zones del planeta, sobretot a l'Àfrica, però també en alguns llocs d'Àsia. Darrerament, en la població emigrada, també a Europa i a Amèrica. I no te pas el seu origen en cap de les grans religions patriarcals que coneixem, ja que és anterior a totes elles.

La mutilació genital de les nenes, constitueix el càstig més gran per a les que en són les víctimes, la pitjor humiliació per a totes les dones del planeta, la major vergonya per a tot els homes i la més gran aberració del masclisme, tot i que la "intervenció quirúrgica" sigui cosa de les dones. A molts llocs encara, tant homes com dones, es resisteixen a deixar de fer-ho.

Internet és una font d'informació exhaustiva, però, cal llegir entre línies, doncs hi ha opinions que encara que no siguin favorables al fet, el consideren una particularitat "cultural" que s'ha de respectar. O, banalitzant-ho, dient que és l'equivalent a les operacions de fimosis.

La democràcia permet que el feminisme s'expressi. I en la primera democràcia moderna, els Estats Units d'Amèrica, és on es van desenvolupar diferents corrents i organitzacions amb objectius, uns els generals propis del feminisme i altres de molt concrets.

Un d'aquests darrers era la lluita per eradicar l'alcohol, que finalment va ser prohibit, causant més borratxos, més violència i més crim organitzat que mai en la història d'un país sense guerra. El feminisme combatent, en aquest objectiu va adoptar discursos i estratègies pròpies del patriarcat, desvirtuant el seu paper i la seva imatge.

A la dècada de 1960, el moviment hippy va representar el temps florit del feminisme modern, i la influència de les seves idees, de la seva moral i de la seva estètica va arribar gairebé arreu. Els hippys, però, excepte en el pacifisme, mai van plantejar-se el poder polític com a objectiu, abduïts pel pensament àcrata i entretinguts amb cànnabis i LSD. El maig del 1968, a França, també va ser una exigència de democràcia i el feminisme hi era ben present. De fet, com a qualsevol demanda popular de llibertat.

La punyetera *paritat*

La paritat és una de les grans reivindicacions del feminisme actual : paritat en les llistes electorals, paritat en els governs, paritat en els consells d'administració de les grans empreses. Paritat ! paritat ! I no puc deixar de donar la meua opinió.

2.400 anys enrere, el mateix Sòcrates - misogin per cert - va opinar que, després de pensar-s'ho molt, havia arribat a la conclusió que la millor de les dones, podia arribar a ser com un home.

I la panacea de la *paritat* no és altra cosa que la conformitat amb aquella opinió tan desencertada d'un dels grans pensadors de la història.

La paritat en els càrrecs polítics, comporta reconèixer una limitació. I en el món empresarial, fins i tot acomplint-se, té un recorregut limitat, doncs la major part dels consells d'administració només representen els vertaders propietaris de les empreses. Les grans decisions es prenen, no pas als despatxos de l'empresa, sinó a casa. I a la llar, pot ser que hi hagi paritat, o no, però està fora de l'abast de la legislació paritària.

No penso pas que un govern o consell d'administració format només d'homes tingui els mateixos comportaments, ni que els efectes de les seves decisions siguin els mateixos que quan hi ha dones que participen en les decisions. Que hi hagi dones, i com més millor, crec que és cosa bona per a tothom.

Però, per adoptar les decisions que necessita el món actual, s'hi ha de ser per mèrits i poders propis, i no pas per una cessió benvolent del masclisme. Caldrà que m'expliqui.

Hi ha moltes justificacions per combregar amb els objectius del feminisme actiu, i una d'elles és replantejar, a l'àmbit polític, la funció de les dones en les diferents societats i nivells de democràcia actuals.

En aquesta perspectiva, el feminisme, entès només com a defensa o com a lluita enfront del masclisme, és i serà sempre frustrant, doncs el masclisme és, només, una excreció del patriarcat i la seva expressió més grollera i trista, que s'activa automàticament quan aquest se sent acorralat, o espantat almenys, per la pressió combinada de democràcia i feminisme.

I és aleshores quan emergeix en forma de discurs de protecció del "nosaltres enfront dels altres", la crida al reforç del supremacisme racial, que ja hem vist en l'apartat Etologia.

El ja esmentat Wilhelm Reich, deia que una persistència en el temps de la sensació de frustració sexual, provoca en els homes l'afecció a l'alcohol o a qualsevol altre tipus de drogues, i a la violència, limitada al joc o no.

També que, en una societat patriarcal, la felicitat sexual era quelcom gairebé impossible; i que l'orgasme i l'estat físic, emocional i mental que desperta és el sistema biològic natural i imprescindible per recuperar i mantenir aquell *benestar homeostàtic* bàsic i necessari de la vida cel·lular. Deia que tothom pot experimentar l'amor sexual, però, poques persones poden viure una vida sexualment plena, ja que els impediments, siguin els educacionals conseqüència de processos homeostàtics personals negatius, siguin els imposats pel medi ambient humà del moment – resultat de l'acumulació d'aquests processos durant uns quants mil·lennis - ho fan molt difícil.

Reich va ser el psiquiatre del seu temps més considerat i respectat. Deixeble preferit de Freud, fins que aquest, ja vell, tot reconeixent la validesa de les seves idees, va confessar-li que no podia seguir-les, ja que entraven en conflicte amb les seves creences més íntimes.

Va morir a la presó, poc després de la seva arribada a Amèrica fugint del nazisme, quan un jutge sever l'hi va tancar acusant-lo de divulgar idees perilloses per a la societat americana. Reich era una personalitat de renom mundial, però, abans de que els seus amics i coneguts poguessin obtenir la seva llibertat, va morir. De tristor, suposo.

La cultura hippy, el va reivindicar vint anys després.

Torno a referenciar la Grècia Clàssica, quan un segle abans de l'època daurada de la república d'Atenes, un legislador molt original de nom Soló, va tenir la suprema habilitat de sense gens de violència, fer aprovar una legislació que avui en diríem revolucionària, però, amb la que van estar d'acord tant *la dreta*, formada pels grans comerciants i els grans propietaris de terres, com *l'esquerra*, formada pels homes amb poques o sense terres, l'economia dels quals feia temps que s'anava degradant perillosament i començava a haver-hi gana.

Els primers, la van acceptar espantats per la por a perdre-ho tot a causa de possibles revoltes, i els segons perquè millorava substancialment les seves expectatives de viure millor.

Soló, de família rica, no estava disposat a reprimir les possibles revoltes populars, ni tampoc a nacionalitzar ni a col·lectivitzar les terres.

La seva reforma principal va consistir a prohibir l'exportació de blat - el gran negoci de les dretes - de manera que aquest va baixar de preu i tothom va poder alimentar-se; i al mateix temps va fomentar la plantació d'oliveres.

La terra conreable de la república d'Atenes és escassa, però, hi ha molta muntanya mitjana que és un bon espai per a l'olivera. I en pocs anys l'oli grec s'exportava a tota la mediterrània, amb més valor afegit i més quantitat que no pas el negoci del blat, generant a més la gran indústria de la ceràmica per envasar-lo.

També va condonar tots els deutes dels pobres, i va prohibir el caure en la condició d'esclau per deutes econòmics.

I tots contents, gràcies a que Soló, dotat d'una habilitat política especial, gràcies també al prestigi que s'havia guanyat com alliberador d'una ciutat aliada d'Atenes, però, sobretot perquè va proposar un projecte econòmic i polític clar, detallat, acotat i compromès, va aconseguir l'aprovació de les noves lleis. Unes lleis que reformaren i reforçaren l'economia, i

que proporcionaven un projecte de futur vàlid per al conjunt de la ciutadania. Els estudiosos atribueixen a la reforma de Soló i el període de pau social que va generar, l'origen del posterior sistema democràtic d'Atenes.

La meua opinió, en relació als objectius que avui el feminisme actiu pot contemplar com a opció realista, és l'oportunitat de participar activament en el món de la política i adquirir informació, coneixements i experiències en la cosa pública, per poder governar i legislar.

Avui i demà, el poder de les dones s'ha d'expressar en totes les institucions públiques, des dels ajuntaments dels pobles més petits i els governs intermedis, els estatals i supraestatals, l'Assemblea General de l'ONU i a totes les institucions que en formen part. I aquest poder ha de ser escrupolosament democràtic. És a dir, dones i homes sense quotes prèvies.

Aquesta estratègia té uns quants camins fàcils de transitar, que són les *esclètxes* esmentades en l'apartat **Les democràcies d'avui**, totes elles mancances cridaneres a gairebé totes les democràcies actuals, evidentment, amb diferències entre uns estats i uns altres.

Participar activament en les *comissions sectorials* del partit polític que trobi més afí, és una decisió personal que pot prendre qualsevol persona. Però, només les dones poden ser el revulsiu per aconseguir que aquests òrgans assumeixin les funcions imprescindibles per al bon govern.

A les comissions sectorials, el possible intrusisme masclista no hi té gaire a fer ni a dir, doncs són organismes de nivell bàsic absolutament democràtics.

També pot ser un objectiu d'acció feminista, donar continguts democràtics a les altres *esclètxes* esmentades, referides als organigrames que conformen el sistema públic. I també, de manera especial, l'aconseguir la protecció del compromís ètic de la vocació i professió de periodista, per part del poder judicial.

El poder de les dones ha de ser, no pas l'objectiu, sinó el mitjà per establir la democràcia plena, doncs la democràcia plena és la prioritat dels interessos generals i del bé comú, de la llibertat d'expressió i la protecció dels vulnerables.

I només el feminisme pot explicar amb claredat, detall i compromís quins són els seus objectius i que és allò que farà quan, a les institucions legislatives i executives tingui les majories necessàries per fer noves lleis, en un mapa mundi on cada estat presenta particularitats.

En el moment actual, només el feminisme té capacitat per canviar les coses. Les "ideologies" basades en utopies polítiques ja han esgotat tots els seus recursos, perquè sempre s'han mogut en el camp del patriarcat.

El món serà molt millor si són les dones les que decideixin cap on hem d'anar, a quin ritme i quins riscos es poden assumir. Els gravíssims problemes actuals necessiten canvis de paradigmes importants, canvis que mai el patriarcat podrà enfrontar. Si en fos capaç, ja no hauríem arribat al desastre actual. No cal ser gaire intel·ligent per entendre-ho, només, treure's la bena dels ulls.

Les dones governant les institucions, quan al planeta hi ha tants perills i tants conflictes, no ha de ser pas un passeig pel jardí a la primavera. Però, governant-les els homes, el desastre és segur. I davant el fracàs del sistema patriarcal, el criteri i la perspectiva correcta ha de ser aquell que enllaci amb la línia evolutiva : les femelles guiant en llibertat, cap el benestar i la seguretat.

Les dones governant les institucions - regulant doncs l'economia de mercat -, és una possibilitat que fins i tot el capitalista més misogin, ha d'aturar-se a considerar. Perquè, el patriarcat és un gegant que a més de tenir els fonaments en terres d'esllavissada, ara sap que està malalt. Està insegur, i davant l'actitud decidida de les dones i davant un projecte clar, si confia que podrà mantenir l'activitat econòmica en el sistema de lliure mercat, s'oblidarà dels seus mites i s'adaptarà als nous temps.

La sensatesa de la Lisístrata quan, sense ressentiment crida : "Sortiu companyes ! A ells ! Estoveu-los de valent, sense contemplació ! Alto, replegueu-vos ara. Deixeu-los estar, que de despulles no en volem", resulta tranquil·litzadora.

Evidentment que es poden esperar reaccions masclistes, però, sense prou empena per evitar les noves idees, les noves propostes, les noves majories polítiques i les noves lleis.

La humanitat disposa de les eines necessàries - i més que en vindran de la mà de la ciència - per restaurar tot allò que ha deteriorat i per poder prosperar de manera continuada, però, aquestes poderoses eines han de ser gestionades per qui sàpiga no fer-se mal amb elles. I els homes, organitzats - o desorganitzats - en sistema patriarcal, hem demostrat durant molts mil·lennis i fins a extrem perillosos, que no som pas nosaltres qui ho podem fer.

No saps, fill meu, amb el poc de sentit que es governa el món, és una frase que sembla dita per algun filòsof o poeta, però, la va escriure en segle XVII el cap del govern de Suècia durant la Guerra dels Trenta Anys. Tot un reconeixement que el món sempre ha anat amb el peu canviat.

Una nova política, implementada per les dones, per aconseguir un planeta segur i saludable, on l'empareda de la justícia serveixi a tothom, l'empareda de l'estat serveixi als vulnerables i on els desastres puguin ser només els d'origen natural.

El món personal dels homes, tant el dels comuns com el dels poderosos, des de fa no pas gaire anys és ple d'incerteses, d'inseguretats i fins i tot de pors. I ens sentim obligats a tenir discursos contradictoris, o millor dit, un discurs fals i una conducta impròpia : el discurs als fills basat en conceptes com la responsabilitat i l'ordre, mentre fora de casa o practiquem tot el contrari o ens inhibim. El discurs podia tenir sentit, mentre els pares creien que el món anava a millor, però, aquell temps ha passat.

I els petits ho aprenen gairebé tot dels comportament i de les paraules dels pares. Però, quan perceben que aquests no es corresponen, se senten enganyats dolorosament. La Greta ha estat la primera a denunciar-ho en veu alta.

Ens sentim fora de joc, perquè la nostra superioritat masculina ha quedat amb el cul a l'aire. I espantats de la nostra incapacitat per gestionar la cosa pública, respirarem alleugerats si les dones ens preneu els pòndols.

Però, mentre no vegem el poder de les dones en marxa decidida, no ho reconeixem pas, doncs som mascles que ens esbatussem sense descans a dins el ramat de mascles, mentre el món se'ns fa malbé davant els nassos. Jo, personalment, potser per edat no estic pas espantat, però sí avergonyit, avorrit i fastiguejat; i estic segur que arreu del planeta, uns quants milers de milions d'homes senten el mateix. I posarem en vosaltres totes les esperances de futur.

Acabo aquest escrit, amb la frase d'una persona excepcional, Josep Anselm Clavé, que durant la seva vida - segle XIX - com a promotor d'espectacles musicals i cant coral, i mitjançant una estratègia cultural molt original i molt sàvia, va aconseguir millorar el caràcter i el comportament de pràcticament tota la gent del meu país. Va escriure :

associeu-vos i sereu forts; il·lustreu-vos i sereu lliures; estimeu-vos i sereu feliços.

Francesc Ventura Sala

Juny de 2019

<http://www.unmanifestfeminista.cat/index-ca.html>